Valts Ernštreits: Liivi kirjakeel
Tartu Ülikooli Kirjastus. Tartu 2013. 231 l.
ISBN 978-9949-32-457-6

A kiváló megjelenésű és szerkesztésű, forrással, régi kiadványok és írások képeivel, kutatók felvételeivel illusztrált kiadvány nemcsak külsőleg impozáns. Valts Ernštreits neve manapság már ismerősen cseng a lív nyelv iránt érdeklődők körében. Kisebb, lív–lett–lív szójegyzéke *(Līvõkīel–leţkīel–līvõkīel sõnārõntõz. Lībiešu–latviešu–lībiešu vārdnīca)* mellett társszerzője az eddigi legnagyobb és legmodernebb lív szótárnak is (*Līvõkīel–ēstikīel–leţkīel sõnārõntõz. Liivi–eesti–läti sõnaraamat. Lībiešu–igauņu–latviešu vārdnīca,* 2012). (A lív lexikográfiáról bővebben vö. Tóth 2013.)

A szerző másfél évtizede a lív irodalmi nyelv elkötelezett kutatója is, ez doktori disszertációjának alapja és az ismertetendő könyv témája (Norvik 2014).

Felmerül ugyanakkor a kérdés, mennyiben szükséges és lehetséges közel 230 oldalon át tárgyalni a legkisebb balti finn nyelv irodalmi normáját, miközben lívül napjainkra megközelítőleg 40-en beszélnek alapfokon, míg anyanyelvi szinten már senki. De még a 19. században, az irodalmi nyelvük

megszületésekor sem volt háromezernél több lív beszélő. Ennek a kérdésnek a megválaszolásához tudnunk kell, hogy bár a lívek mindig kevesen voltak, mégis a könyvkiadás, az írásbeliség, az ábécés könyvek tekintetében is kiemelkedőek voltak, sőt, a kisebb balti finn nyelvek közül szótárkiadásban az elsők (Tóth 2013; Winkler 2013).

A *Liivi kirjakeel* [A lív irodalmi nyelv] című könyv felépítése logikus és jól átlátható. A rövid előszó után a lív nyelvről, a beszélők számáról, a nyelvjárásokról ad történelmi és kulturális áttekintést (*Liivi keel* [Lív nyelv], 13–17); majd az irodalmi nyelv kialakulásáról, kutatottságáról, a fonetikai átírásokról és az ezekkel kapcsolatos problémákról ír (*Kirjakeele kujunemine* [Az irodalmi nyelv kialakulása], 18–30). Ernštreits megállapítja, hogy a lív irodalmi nyelv kialakítása tudatosan és folyamatosan történt, melyben a lívek is fontos szerepet játszottak. A folyamatot megnehezíti, hogy az irodalmi nyelv helyesírása az elmúlt másfél évszázad alatt alatt többször megváltozott, a helyesírási viták napjainkig tartanak.

Ernštreits azt vizsgálja, milyen okok és döntések hatására alakult ki az irodalmi nyelv, a helyesírása hogyan tükrözi a hangtani, lexikai változásokat. Ehhez a vizsgálathoz először is meg kell határozni, mit tekintünk a lív esetében irodalmi nyelvváltozatnak, melyek azok az írások, melyek a kutatásának a forrását képezhetik. Ernštreits szerint ez különösen nehéz, mivel 150 évnyi időszakról beszélünk, más-más szerzőktől, más célokkal, eltérő hosszúságú írások jelentek meg a világ különböző részein. Kutatása forrásanyagának megjelölésekor kizárja végül a tudományos céllal készül szótárakat, akadémiai szöveggyűjteményeket, valamint a magánlevelezéseket, és minden olyan kis terjedelmű szöveget, amelyek létrehozásában nem vettek részt lívek. Végül 29 publikáció és kézirat felel meg a kritériumainak. Ezek közül időrendben az első Máté evangéliuma 1863-ból, amely ráadásul keleti és nyugati nyelvjárásban is elkészült.

A szövegeket Ernštreits kronológiai sorrendben elemzi (31–190). Az egyes fejezetek: *Esimesed kirjakeelsed raamatud* [Az első lív nyelvű könyvek], *Viisi liivi lugemikku* [Öt lív ábécés könyv], *Muud 1920. aastate allikad* [Egyéb 1920-as évekbeli források], *Ajakiri Līvli* [A *Līvli* folyóirat], *Liivi sõprade seltsi Lätis väljaanded* [A lettországi Lív Baráti Társaság kiadványai], *Muud 1930. aastate ilmalikud allikad* [Egyéb 1930-as évekbeli, világi források], *1930. aastate vaimulikud allikad* [1930-as évekbeli egyházi források], *Pärast II maailmasõda valminud allikad* [A II. világháború utáni források], *Kirjakeele funktsiooni muutus* [Az irodalmi nyelv funkcionális változása], *Hilisemad arengud* [Későbbi fejlődések], végül az összefoglaló (*Kukkuvõtted*, 191–204).

Az elemzés elsősorban fonológiai vagy morfofonológiai szempontú (magánhangzó-hosszúság, palatalizáció), de érint morfológiai (névszóragok, különös tekintettel az abessivus és a locativus használatára), valamint lexikai területeket is (pl. nyelvjárási eltérések a szókincsben). Minden fejezet elején röviden, de alaposan ismerteti az adott korszak kulturális és történelmi hátterét, bemutatja az időszakhoz tartozó irodalmi forrásokat és az azokhoz kapcsolódó ismereteket, megjelenési körülményeket. A fejezetek második fele a *Keel* [Nyelv] címszó alatt nyelvészeti, elsősorban hangtani elemzéseket tartalmaz.

A mű számos függeléke közül meg kell említeni a magán- és mássalhangzók helyesírását áttekintő táblázatokat; ill. a teljes lív ábécé fejlődésének vázlatát 1863-tól 2007-ig (214–219). A könyvet angol összefoglaló zárja (220–231).

Ernštreit munkájának eredményein túlmutató érdeme, hogy hasznos forrásgyűjteménynek is tekinthető és kiváló háttéranyagot szolgáltathat az újabb lív nyelvű kutatásokhoz, a fonológiai mellett morfológiai és szintaktikai szempontból is. Összeségében örvendetes és hasznos kiadvány nemcsak a lív nyelvet kutatók, hanem laikusok számára is. Ez a könyv a lív irodalmi nyelv kutatásának egyik alappillére lehet.

Irodalom

Ernštreit, Valts 1999: Līvõkīel–leţkīel–līvõkīel sõnārõntõz. Lībiešu–latviešu–lībiešu vārdnīca. Līvõ Kultūr sidām, Riga.

Norvik, Miina 2014: Valts Ernštreits, Liivi kirjakeel. Linguistica Uralica 50: 303–305.

Tóth Anikó Nikolett 2013: A lív lexikográfia másfél évszázada. Nyelvtudományi Közlemények 109: 487–491.

Viitso, Tiit-Rein – Ernštreit, Valts 2012: Līvõkīel–ēstikīel–leţkīel sõnārõntõz. Liivi–eesti–läti sõnaraamat. Lībiešu–igauņu–latviešu vārdnīca. Latviešu valodas aģentūra, Tartu – Riga.

Winkler, Eberhard 2013: Tiit-Rein Viitso, Līvõkīel–ēstikīel–leţkīel sõnārõntõz. Liivi–eesti–läti sõnaraamat. Lībiešu–igauņu–latviešu vārdnīca. Toimetamine ja läti vasted / Redaktors un latviešu daļas autors Valts Ernštreits. Linguistica Uralica 49: 50–53.

TÓTH ANIKÓ NIKOLETT